

'Leesstrategieën geven betere resultaten'

Hetty Mulder promoveerde op 24 mei jl. op een proefschrift over leesstrategieën. Een opmerkelijk proefschrift omdat het onderzoek niet in de veilige omgeving van een laboratorium plaatsvond, maar in het onderwijs. De conclusie van Mulder is klip en klaar: leesstrategieën leiden tot betere resultaten.

Gesprek met Hetty Mulder naar aanleiding van haar proefschrift

Hetty Mulder, medewerkster moderne vreemde talen bij SLO en één van de auteurs van *Hexagone*, werkte bijna vijf jaar twee dagen per week aan haar onderzoek. Ze is blij met de resultaten.

'Veel mensen hadden me gewaarschuwd,' vertelt ze. 'Een groot praktijkonderzoek vinden ze riskant, omdat de praktijk zoveel factoren bevat die je niet voor honderd procent onder controle hebt. De verwachting was dat het moeilijk zou zijn effecten te zien. Als dan zonneklaar blijkt dat in ieder geval 'conditie 5' (één van de onderzochte leesaanpakken) vijf procent leerwinst geeft, ben je blij. Dat is in alle opzichten meer dan ik gehoopt had.'

Opzet

'Conditie 5' is één van de vijf aanpakken voor leesonderwijs moderne vreemde talen waarmee docenten Frans en hun leerlingen in het onderzoek werkten. De eerste variant was: geen leesonderwijs. De tweede weerspiegelde de gewone, gangbare onderwijs situatie. De drie volgende condities waren experimenteel wat in dit geval wil zeggen dat leesstrategieën werden benut.

'Leerlingen laten oefenen met meerkeuzevragen is onnodig.'

'De gangbare praktijk bestaat vaak uit het lezen van een tekst, het beantwoorden van controlevragen en het oefenen met uiteenlopende toetsvormen. Volgens een ITS-onderzoek werkt meer dan vijftig procent van de leraren zo,' zegt Mulder. 'Deze gewone manier van werken levert ook leeservaring en rendement op. De leerlingen werken met teksten en leren woordjes. Wanneer je de eerste en de tweede situatie – geen onderwijs en gangbaar leesonderwijs – met elkaar vergelijkt, leidt dat tot een overduidelijke conclusie: onderwijs helpt.'

De leerlingen veel laten oefenen met meerkeuzevragen vindt Mulder niet nodig. 'Ons onderzoek toont aan dat je niet hoeft te trainen op multiple choice. Leerlingen die daar niet mee hadden geoefend, scoorden zelfs hoger op dit toetsonderdeel dan de leerlingen die wel hadden geoefend. Of de leesvaardigheid in de nieuwe tweede fase straks wordt afgesloten met meerkeuzevragen is nog onduidelijk. Maar eindeloos oefenen is ook dan niet nodig. De leerwinst van die training zit in de ervaring met teksten die de leerlingen opdoen. Niet in het beantwoorden van de vragen.'

Experiment

In de derde aanpak kregen de leerlingen speciale oefeningen voorgelegd die Mulder omschrijft als 'blind training'. De leerlingen werken met strategieën, maar maken de opdrachten zonder verdere toelichting over doel of nut ervan. Ze overleggen niet met elkaar. De docent – of de leerlingen zelf – corrigeert het werk aan de hand van een correctiemodel en geeft een beoordeling op grond van het aantal goede en verkeerde antwoorden. Wat de leerlingen van het toepassen van de leesstrategie hebben geleerd, wordt na afloop niet besproken. Mulder: 'Het ging bij 'blind training' wel om oefeningen die afwijken van de vigerende praktijk, maar de leerlingen leren er niet van na te denken over hoe ze aan het antwoord gekomen zijn. Deze vorm van werken bleek heel behoorlijke resultaten op te leveren, maar uit het onderzoek blijkt dat de beide volgende condities beter werkten. Bij conditie drie staat het product centraal. Bij de volgende condities wordt ook gebruik gemaakt van metacognitieve leeractiviteiten en dan blijkt: hoe meer metacognitieve activiteit, hoe beter het werkt.'

'Metacognitie is kennis over kennis. Met metacognitieve activiteit bedoel ik het gebruiken van kennis over kennis. Dus niet alleen lezen, maar ook de leerlingen bewust maken van hoe ze lezen en hoe ze een tekst aanpakken. De leerlingen worden zich bewust van het leesproces en de bedoeling is dat ze daar een volgende keer profijt van hebben.'

Reflectie

Mulder: 'Bij de vierde conditie gebruikten we heuristiek. Een heuristiek is een zoekstrategie die naar redelijk succes leidt. De leerlingen werkten in twaallen aan constructieve lees oefeningen volgens een

stappenschema dat er bij gegeven werd. De leerlingen konden de opdrachten volgens dat plan uitvoeren. Bij 'conditie 5', die we open reflectie noemden, moesten de leerlingen zelf bedenken wat succesvolle handelingen zouden kunnen zijn. Ze moesten zelf de leerhandelingen kiezen en plannen. Deze conditie bevat de meeste metacognitieve activiteit en dat blijkt dus het beste resultaat te geven.

'Voorwaarde om op deze manier te werken is wel dat de leerlingen over een behoorlijk repertoire aan leerhandelingen beschikken. Ze moeten weten wat de mogelijkheden zijn, anders kunnen ze daaruit geen keuze maken. We deden ons onderzoek in vwo-5 en deze leerlingen hebben veel leer- en leeservaring. Ze weten hoe ze iets moeten aanpakken. Wanneer ze in tweetallen werken, beschikt zo'n duo over een behoorlijk repertoire aan oplosstrategieën. Als je met jongere leerlingen werkt, zal je die waarschijnlijk eerst allerlei zoekstrategieën moeten aanleren.'

Grootschalig

Van tenminste even groot belang als de vijf procent leerwinst die 'conditie 5' méér opleverde dan de gangbare praktijk, vindt Mulder dat ze heeft aangetoond dat grootschalig praktijkonderzoek in het onderwijs mogelijk is. 'Veel mensen schrikken ervoor terug en kiezen liever voor proefpersonen in een laboratoriumsituatie. Maar de resultaten van laboratoriumonderzoek blijken niet altijd overdraagbaar naar de praktijk.'

'De resultaten van laboratoriumonderzoek zijn niet altijd overdraagbaar naar de praktijk.'

Het onderzoek heeft geen nieuwe theorie over leesonderwijs opgeleverd. Dat was ook niet de opzet. 'We gingen er vooraf van uit dat de vierde conditie met de vooraf aangegeven zoekstrategieën waarschijnlijk de beste resultaten zou geven. Dit is een manier van werken die docenten erg aanspreekt. Het is een heldere aanpak die je goed kunt uitleggen. Maar het resultaat was anders. Open reflectie, waarbij de leerling zelfstandig leren en alles zelf doen, bleek het hoogste rendement op te leveren. Dat is een bevestiging van de theorieën over metacognitiviteit, waaruit we gaandeweg het onderzoek al het idee kregen dat onze eerste aanname weleens niet juist zou kunnen zijn.'

Basisschool

Is het resultaat van Mulders onderzoek bruikbaar bij alle leesonderwijs?
Mulder: 'Bij alle talen zijn in principe dezelfde strategieën toe te passen. Het is praktisch die op een vaste plek, bijvoorbeeld bij Nederlands, aan te leren. De docenten moderne vreemde talen dienen dan natuurlijk wel te weten wat er precies wordt aangeleerd, zodat ze daar rechtstreeks naar kunnen verwijzen.'

'Als het goed is begint het aanleren van strategieën al op de basisschool. Niet alle strategieën zijn geschikt voor kinderen van jonge leeftijd. Bepaalde metacognitieve activiteiten kunnen kinderen pas toepassen vanaf een jaar of veertien. Het gebruik van strategieën ligt in het basisonderwijs op het niveau van uitvoeren en toepassen. De leerlingen bewust maken van wat ze doen, kan daar nog niet zo goed.'

'Niet alle strategieën zijn geschikt voor kinderen van jonge leeftijd.'

Uit onderzoek van de inspectie blijkt dat begrijpend lezen op de basisschool niet overal even goed geleerd wordt. Kan toepassing van leesstrategieën daar verbetering in brengen?

'Begrijpend lezen is op veel basisscholen een stiefkind. Veel kinderen hebben al moeite met technisch lezen. Voordat alle leerlingen op het niveau van hun leeftijd zijn, is de lestijd op. Tien tot twintig procent van de kinderen haalt het hoogste niveau van technisch lezen niet, laat staan dat ze toekomen aan begrijpend lezen. Bovendien zijn veel leeslessen klassikaal. De leraren kunnen dan weinig rekening houden met de individuele kennis en vaardigheden van de leerlingen. Aan het aanleren van strategieën komen ze ook nauwelijks toe. Naar mijn mening zou in het basisonderwijs veel eerder, hoe elementair ook, een directere koppeling gemaakt moeten worden tussen technisch en begrijpend lezen. Technisch lezen is maar een middel, begrijpend lezen een belangrijk doel voor al het verdere leren.'

Tweede fase

In de nieuwe tweede fase is straks leesvaardigheid Frans en Duits voor alle leerlingen verplicht. Kun je leesvaardigheid wel losmaken uit het talenonderwijs?

'Spreken kun je nooit losmaken van luisteren. Schrijven kun je niet isoleren van lezen. Maar een deelvak leesvaardigheid kan wel. Voor de SLO heb ik voor een dergelijk vak de publicatie *Lire c'est la clé* gemaakt. Leesvaardigheid is een vaardigheid die je kunt isoleren. Alleen met lezen bezig zijn is een tamelijk natuurlijke bezigheid. Voorwaarde is wel dat de leerlingen voldoende basis in een taal hebben, zodat ze de tekst ook kunnen verklanken. Een deelvak leesvaardigheid betekent niet dat je niets anders met een tekst kunt doen. Als een tekst uitnodigt tot discussie, tot het laten maken van opdrachten of het zoeken naar meer informatie over een onderwerp, moet je dat natuurlijk doen.

'Een deelvak leesvaardigheid zal in ieder geval moeten bestaan uit strategietraining en kilometers maken. Strategietraining bevordert de leesvaardigheid - dat is met mijn onderzoek wel aangetoond. Kilometers maken met gemakkelijke teksten, d.w.z. teksten die de leerlingen goed aankunnen, bevordert de leesvaardigheid ook. Laat ze maar een strip lezen of een 'easy reader'. In plaats van één boek op een hoog niveau kunnen ze beter tien boeken lezen op

een veel eenvoudiger niveau. Daar leren ze meer van. Dit extensieve lezen kun je de leerlingen heel goed zelfstandig laten doen. Het werkt motiverend wanneer je hen zelf de teksten laat kiezen.'

Niveau

Kunnen vwo-leerlingen al teksten lezen die ze bij andere vakken kunnen gebruiken?
'Dat hangt van de taal af. Bij Frans lijkt het me heel

Leesdossier

Hoe kan de docent controleren of zijn leerlingen wel voldoende pagina's lezen?

'Je kunt dit niet echt controleren, maar dat is niets nieuws. Ook op boekenlijsten staan titels die de leerlingen niet gelezen hebben. Dat voelt een leraar op zijn klompen aan. In het onderzoeksjaar was het de

lastig, tenzij een leerling heel goed thuis is in een onderwerp, veel voorkennis bezit en daardoor heel gemotiveerd is. Bij Engels lijkt het me wel heel goed mogelijk. De hokjesgeest tussen vakken zal dan wel doorbroken moeten worden, óók bij leerlingen. 'De SLO heeft een project gedaan waarin voor geschiedenis Duitse teksten werden gelezen. Je had het commentaar moeten horen: we zitten hier niet bij Duits! De vakkenscheiding speelt heel sterk in het hoofd van de leerlingen.'

Mulder waarschuwt ervoor dat we ons niet moeten verkijken op het niveau dat je met een deelvak leesvaardigheid in 5- en 6-vwo kunt bereiken. 'Alleen leesvaardigheid geeft een minder hoog niveau dan wanneer leerlingen het hele vak in het profiel volgen. We moeten niet vergeten dat de verschillende taalvaardigheden elkaar onderling versterken.'

'Ze kunnen beter tien eenvoudige boeken lezen dan één moeilijk boek.'

bedoeling dat de leerlingen 800 pagina's lezen. Of dat ook echt gedaan is weten we niet. We weten alleen hoeveel er in de verschillende klassen klassikaal gelezen is. Maar ook daarvan kun je zeggen dat dit niet betekent dat alle leerlingen ook werkelijk hebben gelezen. In de klas zitten, garandeert niet dat ze ook meedoen.

'Het leesdossier kan wel bijdragen aan zoiets als controle wanneer de leerlingen daarin bijhouden hoeveel pagina's boek, krant of tijdschrift ze hebben gelezen en waar de teksten over gingen. Je kunt dat laten aanvullen met leeservaringen. Welke gedeeltes van de tekst hebben hen aangesproken? Ook leescontrolekaarten met inhoudelijke vragen kunnen zinvol zijn. Maar de vragen mogen niet te gedetailleerd worden, want dan ben je als snel weer intensief aan het lezen in plaats van kilometers aan het maken.'

Noot

Een deel van dit interview is eerder verschenen in het oktobernummer van *ME-Nouvelles*, informatiebulletin van uitgeverij Meulenhoff Educatief te Amsterdam. De volledige gegevens van het proefschrift luiden: Hetty Mulder, *Training in leesstrategieën: vorm en rendement. Een onderzoek naar het effect van vier trainingsvarianten op de leesvaardigheid Frans*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief, 1996; 307 blz., f 65,50, ISBN 90 280 1852 2.

Een bespreking van het proefschrift verschijnt in één van de volgende afleveringen van *Levende Talen*.